

Gemeente Texel

.txl

Document	Archeologische Quickscan ten behoeve van het bestemmingsplan
Plangebied	Akenbuurt 12, Den Burg, gemeente Texel
Adviesnummer	20215
Opsteller(s)	Harmen de Weerd (KNA-archeoloog) & Michiel Bartels (sr. KNA-archeoloog)
Datum	20-05-2021

Advies	Handhaven van de vrijstellingsgrenzen van de archeologische beleidskaart / Dubbelbestemming Waarde-archeologie 3.
Vervolgtraject	Toetsing van toekomstige bouwplannen en grondroerende werkzaamheden op het aspect archeologie.

Archeologische Quickscan

1. Inleiding

Op verzoek van de gemeente Texel (contactpersoon: Jan Broekmans) is gekeken naar het aspect archeologie met betrekking tot het vaststellen van een nieuw bestemmingsplan voor de Akenbuurt 12, Den Burg, gemeente Texel.

Het perceel is in gebruik als opslagterrein en agrarisch bedrijf met stolp. Het bedrijf is voornemens om een nieuwe opslagloods en een nieuwe bedrijfswoning te realiseren. Hiervoor zullen een aantal gebouwen inclusief de bestaande stolp worden gesloopt.¹ Het is niet bekend wat de oppervlakte en diepte van de nieuwbouw bedraagt, behalve dat deze de vrijstellingsgrenzen van de archeologische beleidskaart (zie hieronder) zullen overschrijden. De bestaande stolp is eind 2020 al gesloopt en in mei 2021 geheel geamoveerd.² Direct ten noorden van het perceel is de kartingbaan zichtbaar, ten westen ligt een manege.

¹ Concept-bestemmingsplan Texel Den Burg-Akenbuurt 12.

² Duijn *in prep.*

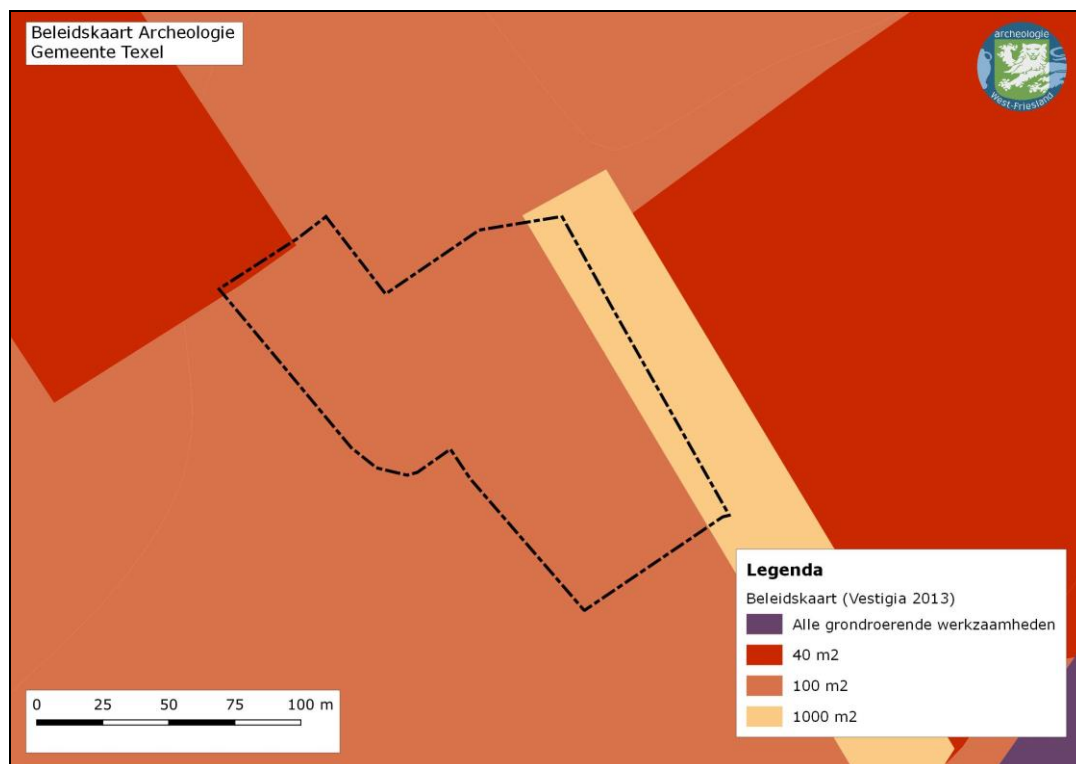
Afbeelding 1. Plangebied van het nieuwe bestemmingsplan (witte stippellijn) op een actuele luchtfoto. Bron: PDOK.

2. Beleidskaart archeologie

Voor de gemeente Texel is de beleidskaart van Vestigia Bv (2007, update 2013) vigerend. Op de beleidskaart zijn zones met een archeologische waarde of verwachting aangeduid, die zich laten vertalen in vrijstellingsgrenzen. Bodemingrepen die binnen de geldende vrijstellingsgrens blijven, zijn vrijgesteld van archeologisch onderzoek.

Het plangebied ligt binnen een zone met een hoge archeologische verwachting (waarde 3) met een oppervlakte van 100 m² en een diepte van 50 cm als vrijstellingsgrens. (zie afbeelding 2) Deze archeologische verwachting is gebaseerd op de bodemgesteldheid. De strook met een vrijstellingsgrens van 1.000 m² aan de oostzijde van het plangebied is archeologisch onderzocht middels boringen voor de aanleg van een persleiding. Hier zijn vondsten uit de IJzertijd / Romeinse tijd en Middeleeuwen aangetroffen.³

³ Kerkhoven *et al* 2008.

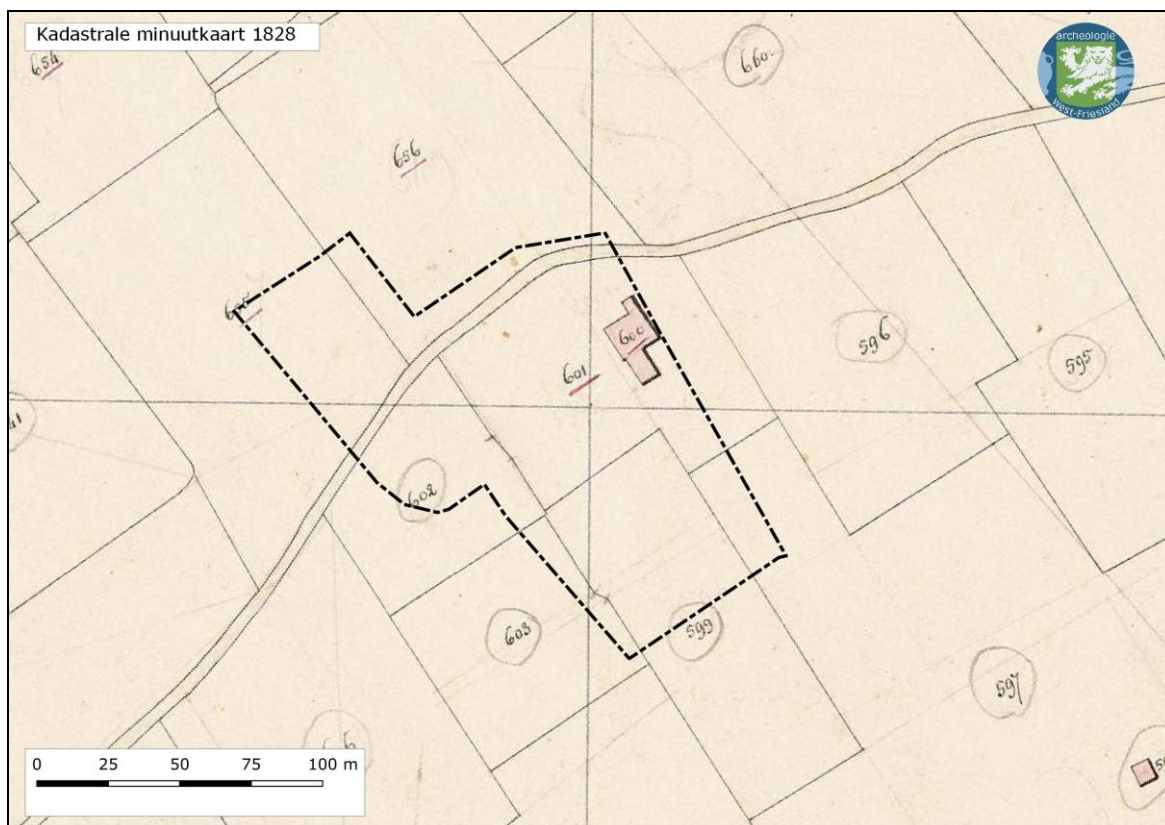
Afbeelding 2. Plangebied van het nieuwe bestemmingsplan (zwarte stippellijn) op de gemeentelijke archeologische beleidskaart. Het terrein valt grotendeels binnen een hoge archeologische verwachting met een vrijstellingsgrens van 100 m2 en 50 cm – mv.

3. Cultuurhistorische achtergrond

Voor het bepalen van de aanwezigheid van bewoningsresten uit de Nieuwe Tijd kan gebruik worden gemaakt van historisch kaartmateriaal. Op de Kadastrale Minuutplan van 1828 is de, inmiddels gesloopte, stolpboerderij zichtbaar. Deze stolpboerderij is bouwhistorisch onderzocht, en hoewel de datering nog verder wordt onderzocht, zal deze stolp waarschijnlijk in de 17^e eeuw zijn gebouwd.⁴ Ten noorden van de stolp loopt nog een weg – deze raakt in de jaren '70 van de vorige eeuw in onbruik wanneer ook de kartingbaan wordt aangelegd. Op het terrein van de boerderij worden vanaf 1950 diverse bijgebouwen neergezet en ook weer deels gesloopt of verbouwd.⁵

⁴ Duijn in prep. Duijn, in druk.

⁵ Kadaster, topografische kaarten uit de 20^e eeuw, niet afgebeeld.

Afbeelding 3. Plangebied (zwarte stippellijn) op de Kadastrale Minuutplan van 1828 met de stolpboerderij.

Wat archeologische (en cultuurhistorische) waarden uit de Nieuwe Tijd betreft, kunnen eventuele oudere bouwfasen van de gesloopte stolpboerderij nog aanwezig zijn. Middeleeuwse bewoning wordt, op basis van historisch kaartmateriaal, niet verwacht gezien de ligging ten opzichte van de doorgaande wegen op de oudste topografische kaarten (afbeelding 4). Hier zijn ten westen van Den Burg de Gerritslanderdijk en de Westerweg ingetekend, waar het plangebied grofweg tussen ligt. Waarschijnlijk is het gebied in de Middeleeuwen wel in cultuur gebracht (zie ook hieronder bij paragraaf 4).

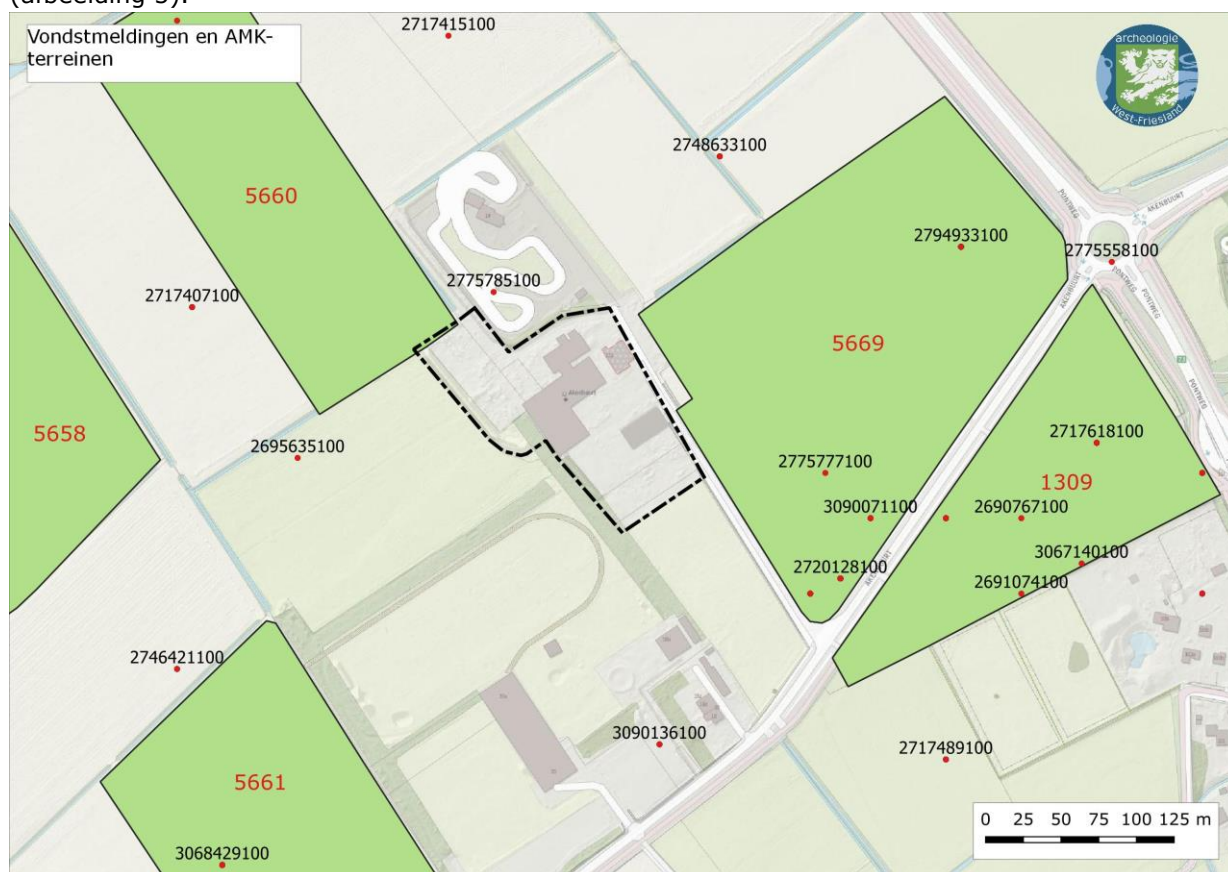

Afbeelding 4. Plangebied (rode cirkel, bij benadering) op de 'Kaart van Texel' P. Bruijnsz, omstreeks 1594. Bron: Nationaal Archief 4.VTH.2662.

4. Archeologische en geologische bronnen

Aan de hand van bodemkaarten en geomorfologie kan inzicht worden verkregen in de verwachting voor vindplaatsen uit de prehistorie. De hoge archeologische verwachting van de beleidskaart is gebaseerd op de geomorfologie – het plangebied ligt op een dekzandrug die is gevormd in de laatste ijstijd. Lager gelegen delen van Texel hebben vanaf de Bronstijd last gehad van veenvorming, een stijgende zeespiegel, en oprukkende kwelders, maar bewoning boven op deze hogere delen bleef mogelijk. Vanaf de Romeinse tijd woonde men alleen op de hoogste delen in een landschap van kwelders en veenmoerassen, waarna in de Middeleeuwen de lagere delen van Texel werden bedijkt.⁶

Archeologische vindplaatsen en vondsten komen in de directe omgeving van het plangebied voor (afbeelding 5).

Afbeelding 5. Plangebied (zwarte stippellijn) op een topografische kaart met AMK-terreinen (groen) en vondstmeldingen (rode stippen). Bron: Archis3, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, OpenTopo.

De gebieden met een hoge of zeer hoge archeologische waarde op de beleidskaart staan op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK). Dit zijn bekende archeologische vindplaatsen, die zijn ontdekt door veldverkenning en booronderzoek.⁷ De terreinen in de directe omgeving van het plangebied (de groene vlakken op afbeelding 5) hebben de volgende typering:

5669 – Sporen van bewoning, Romeinse tijd – hoge waarde.

1309 = rijksmonument 46037 – Sporen van bewoning, Romeinse tijd – zeer hoge waarde, rijksbescherming.

⁶ Kloosterhuis 1986, Vos 2018.

⁷ Woltering 2002.

5660 - Sporen van bewoning, Midden IJzertijd - Vroeg Romeinse tijd – hoge waarde.

5661 – Sporen van bewoning, Romeinse tijd – hoge waarde.

5658 – Nederzetting, Midden IJzertijd – Vroeg Romeinse tijd – hoge waarde.

Er zijn geen vondsten binnen het plangebied gemeld in het landelijk registratiesysteem ARCHIS 3. In de directe omgeving liggen echter veel vondstlocaties (de rode punten op afbeelding 5). Het vondstmateriaal dateert in de Bronstijd, IJzertijd, Romeinse tijd, Vroege en Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd.

Afbeelding 6. Plangebied (witte stippellijn) op de bodemkaart. Donkerbruin: Hoge bruine enkeerdgronden; lemig fijn zand. Lichtbruin: Laarpodzolgronden; lemig fijn zand. Lichtgroen: Beekeerdgronden; lemig fijn zand. Bron: Alterra 2018.

De bodemkaart (afbeelding 6) toont een hoge bruine enkeerdgrond in het zuidelijk deel van het plangebied en een laarpodzolgrond in het noordelijke deel. Op enkeerdgronden is door langdurige bemesting met dierlijke mest en plaggen of graszoden een dikke toplaag ontstaan van minstens 50 centimeter. Onder deze laag zijn archeologische resten doorgaans goed geconserveerd. Een laarpodzol kent ook een toplaag die is ontstaan door plaggenbemesting, maar dit bodemtype ligt vaak lager en is (periodiek) met water verzadigd. We hebben hier te maken met oude akkergronden die waarschijnlijk al honderden jaren in gebruik zijn. De bemeste toplaag die al in de Middeleeuwen kan zijn opgeworpen, zorgt voor afdekking en conservering van eventueel aanwezige sporen en vondsten uit de prehistorie en Romeinse tijd.

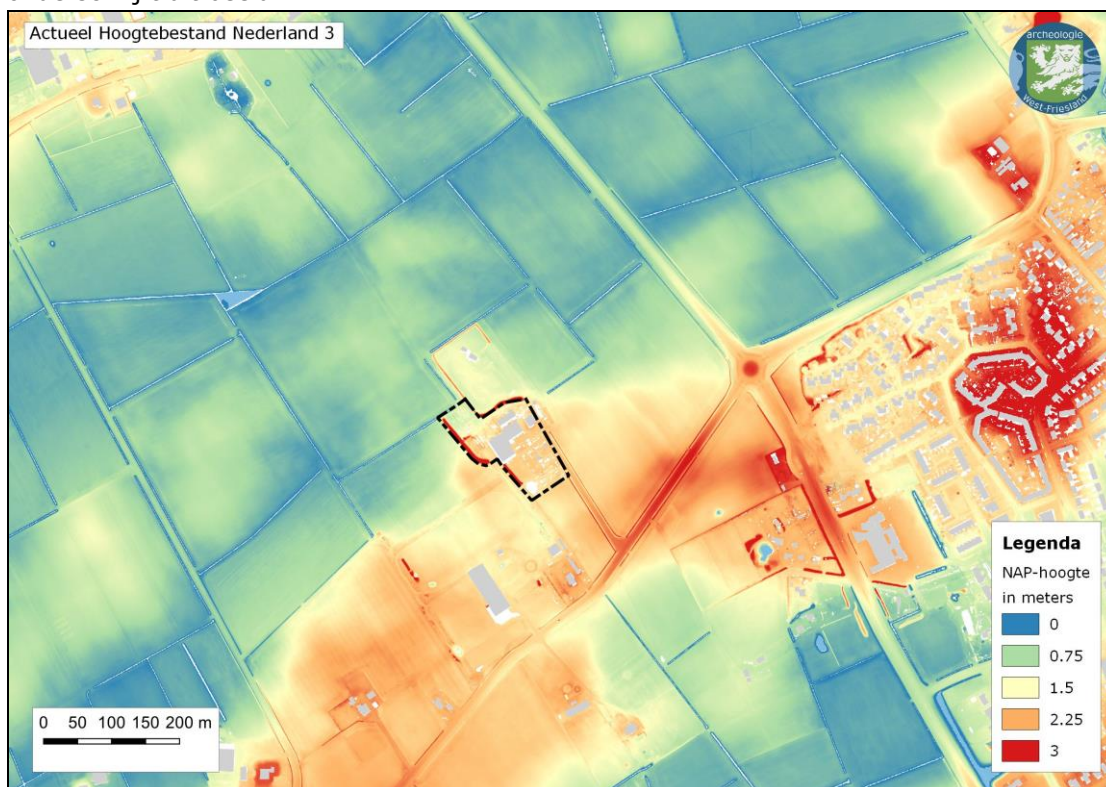
5. Conclusie

In het kader van het nieuwe bestemmingsplan voor de Akenbuurt 12 is gekeken naar de aanwezige én te verwachten archeologische waarden. Het ligt in de verwachting dat nieuwbouwplannen groter zijn en dieper reiken dan de vrijstellingsgrenzen van de archeologische beleidskaart toestaan. De vraag is of binnen dit perceel nog archeologische waarden aanwezig kunnen zijn.

Gebaseerd op historisch kaartmateriaal geldt een lage archeologische verwachting voor de Nieuwe Tijd, met uitzondering van de locatie van de gesloopte stolp. Deze stolpboerderij die vermoedelijk in de 17^e eeuw is gebouwd, kan nog een of meerdere voorgangers hebben gekend.

Voor de Middeleeuwen geldt een middelhoge archeologische verwachting. In de directe omgeving van het plangebied zijn diverse vondsten geregistreerd uit zowel de Vroege als de Late Middeleeuwen. De hoge zandgronden van het 'oude land van Texel', waar het perceel op ligt, waren in de Middeleeuwen bewoonbaar en hier werd landbouw bedreven. Directe aanwijzingen voor bewoning uit deze periode zijn er echter niet.

Voor de prehistorie en met name de IJzertijd en de Romeinse tijd geldt een hoge archeologische verwachting. In de directe omgeving van het plangebied bevindt zich een archeologisch rijksmonument (een nederzetting uit de Romeinse tijd) en diverse terreinen van hoge archeologische waarde; dit zijn percelen met vondsten uit de IJzertijd en Romeinse tijd. Als we deze verspreiding combineren met de bodemgesteldheid, geomorfologie en hoogteligging (afbeelding 7) ontstaat een beeld van een landschap waarbij men in de prehistorie en Romeinse tijd op de (flanken van de) dekzandruggen woonde. Bovendien ligt het prehistorische niveau ter plekke afgedekt onder een esdek van meer dan 50 cm dikte. Archeologische sporen en vondsten zijn, indien aanwezig, goed geconserveerd. Het uitgevoerde booronderzoek voor de persleiding in het oosten van het plangebied onderschrijft dit beeld.⁸

Afbeelding 7. Plangebied (zwarte stippellijn) op het Actueel Hoogtebestand Nederland 3. Duidelijk is dat het gebied op een verhoging in het landschap ligt – dit is de oude dekzandrug.

6. Advies

Archeologie West-Friesland adviseert om de huidige vrijstellingsgrenzen van de archeologische beleidskaart te handhaven binnen het nieuwe bestemmingsplan. De dubbelbestemming waarde-archeologie 3 dient dan te worden behouden. Plannen voor bodemverstorende ingrepen dienen te worden getoetst op het archeologische aspect.

⁸ Kerkhoven et al. 2008.

Gezien de aard van de bodemopbouw is een eerste vervolgstap vervolgens om de diepte en eventuele verstoringen van de kansrijke archeologische niveau(s) te bepalen met een veldtoets door middel van boringen.

Vanuit het gemeentelijk beleid wordt geadviseerd om archeologie-vriendelijk te bouwen, dat wil zeggen de bodem niet te verstoren. Een archeologie-vriendelijk bouwplan kan worden getoetst door Archeologie West-Friesland en dient te worden goedgekeurd door de gemeente.

Een niet archeologie-vriendelijk bouwplan houdt in dat de huidige situatie van de bodem zal worden verstoord tijdens het bouwproces. Onder bodemverstoring wordt verstaan:

- het verwijderen van muurwerk uit de bodem, hier onder vallen ook funderingen en palen van de bestaande bebouwing vanaf de vrijstellingsdiepte gemeten vanaf het bestaande maaiveld van de archeologische vindplaats.
- vorstranden dieper dan 30 cm
- het aanbrengen van funderingspalen, damwanden, grondverbeteringen, groutankers etc.
- bodemsaneringen, tijdelijke uitplaatsing van vervuilde grond
- kelders, ondergrondse reservoirs, overmatige boringen voor diverse onderzoeken en bijvoorbeeld wkk installaties
- kruipruimtes
- vijvers/watercompensaties
- sloten en andere ingravingen
- kabels en leiding-tracés vanaf maaiveld

Ligt het in de planning om één of meerdere van bovenstaande bodemverstorende werkzaamheden tijdens het project uit te voeren, dan wordt het bouwproject als niet archeologie-vriendelijk geclassificeerd en dient nader archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd.

7. Bronnen

AHN3 (www.ahn.nl)

Archis 3.0

Duijn, D.M. *in prep.* Onderzoek naar drie Texelse stolpboerderijen. *Westfriese Archeologische Notities*.

Duijn, D.M. 2021. Onderzoek naar drie Texelse stolpboerderijen, in: *De archeologische Kroniek van Noord-Holland* 2020, in druk.

Gemeente Texel, 2013. Archeologische Beleidskaart (vastgesteld door de gemeenteraad op 12 juni 2013).

Hessing, W.A.M. *et al.* 2012. Toelichting bij de archeologische beleidskaart van de Gemeente Texel. Geactualiseerde versie 2012 *Vestigia Rapport V984*, Amersfoort.

Kerkhoven, A.A. *et al.* 2008. Rioolgemaal en persleiding Den Burg. Een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek door middel van boringen. *Vestigia Rapport V494*, Amersfoort.

Kloosterhuis, J.L. 1986. Toelichting bij het kaartblad Texel: bodemkaart van Nederland 1:50.000. *Stiboka rapport*.

Woltering, P. J. 2000. *The archaeology of Texel, four studies on settlement and landscape (1350 BC-AD 1500)*. (Thesis Vrije Universiteit, Amsterdam-Buitenveldert) Amersfoort.

Vos, P., M. van der Meulen, H. Weerts en J. Bazelmans 2018: Atlas van Nederland in het Holoceen. Landschap en bewoning vanaf de laatste ijstijd tot nu, Amsterdam (Prometheus). Op 02-06-2020 gedownload van www.archeologieinnederland.nl.

Woltering, P. J., 2002. Vroeg middeleeuws Den Burg op Texel, een verstrekte nederzetting uit de 7de-8ste eeuw, In: P.J. Woltering *et al.* (red)., *Middeleeuwse toestanden, archeologie, geschiedenis en monumentenzorg., aangeboden aan Herbert Sarfatij bij zijn 65ste verjaardag*, Amersfoort, 25-64.